

Examen HAVO

2014

tijdvak 2
dinsdag 17 juni
13.30 - 16.30 uur

aardrijkskunde

Gebruik De Grote Bosatlas, 54e druk.

Dit examen bestaat uit 33 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 64 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Bij elke vraag kun je, indien gewenst, De Grote Bosatlas, 54e druk gebruiken.

Wereld

Opgave 1 – Opkomende markten

Gebruik de atlas.

De vier grootste opkomende markten worden aangeduid als de BRIC-landen. Aan de BRIC-landen worden in de atlas nog drie landen toegevoegd. Deze landen en de BRIC-landen hebben een demografisch kenmerk gemeenschappelijk, dat er samen met de snelle economische groei voor zorgt dat deze landen de grote opkomende markten zijn.

- 2p 1 Geef aan
- welke drie landen in de atlas aan de BRIC-landen worden toegevoegd;
 - welk demografisch kenmerk deze landen met de BRIC-landen gemeenschappelijk hebben.

De BRIC-landen kennen de laatste jaren een snel groeiende economie. De economie in veel traditionele centrumlanden groeit de laatste jaren echter niet of nauwelijks.

Eén van de oorzaken voor die niet of nauwelijks groeiende economie is de demografische situatie in deze landen.

- 2p 2 Leg uit dat de demografische situatie in veel traditionele centrumlanden niet gunstig is voor economische groei.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

De economische groei in Rusland komt voor een groot deel op een andere manier tot stand dan de economische groei in China en India.

- 1p 3 Op welke manier komt de economische groei in Rusland vooral tot stand?

Gebruik de atlas.

Naast overeenkomsten bestaan er tussen de vier BRIC-landen ook grote verschillen, bijvoorbeeld in de levensomstandigheden.

- 2p 4 Geef aan
- welke indicator het meest geschikt is om de levensomstandigheden tussen landen te vergelijken;
 - in welk BRIC-land de levensomstandigheden volgens deze indicator het best zijn;
 - in welk BRIC-land de levensomstandigheden volgens deze indicator het slechtst zijn.

Het laatste decennium investeren bedrijven uit de BRIC-landen in toenemende mate in westerse landen. Dit doen ze bijvoorbeeld door westerse bedrijven over te nemen.

- 2p **5** Geef twee redenen waarom bedrijven uit de BRIC-landen westerse bedrijven overnemen.

Opgave 2 – Cultuurgebieden

Gebruik de atlas.

Op de atlaskaarten 241A en 241B wordt de wereld op verschillende manieren ingedeeld in deelgebieden. Indonesië wordt op de twee kaarten tot een ander cultuurgebied gerekend.

- 1p **6** Welk criterium is op kaart 241B gebruikt om Indonesië in te delen?

Gebruik de atlas.

Op atlaskaart 241B wordt dwars door de Filipijnen een grens getrokken.

- 2p **7** Geef aan
- waarom een deel van de Filipijnen tot het westers cultuurgebied gerekend wordt;
 - uit welke atlaskaart je dit kunt afleiden.

Groot-Brittannië heeft in het verleden veel koloniën gehad. Enkele voormalige koloniën, zoals Australië en Canada, worden op atlaskaart 241B gerekend tot het westers cultuurgebied. Andere voormalige koloniën zoals Kenia en India worden dat niet.

- 2p **8** Beredeneer dat de indeling bij het westers cultuurgebied verband houdt met het type kolonie dat Australië en Canada waren.

Gebruik de atlas.

Het Caribisch gebied wordt op atlaskaart 241A ingedeeld bij het cultuurgebied Latijns-Amerika. Toch wordt het Caribisch gebied soms ook als een apart cultuurgebied beschouwd.

- 2p **9** Beredeneer met behulp van een atlaskaart over Latijns-Amerika dat je het Caribisch gebied ook als een apart cultuurgebied kunt beschouwen.

Opgave 3 – Schuivende platen in Nieuw-Zeeland

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik bron 1.

Zowel het Noordereiland als het Zuidereiland van Nieuw-Zeeland worden regelmatig getroffen door aardbevingen.

- 2p **10** Leg uit op welk van deze twee eilanden alleen ondiepe aardbevingen voorkomen.

Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Gebruik bron 1.

In de vulkanische zone op het Noordereiland stijgt magma op richting het aardoppervlak. Ten oosten van de vulkanische zone gebeurt dit niet.

- 2p **11** Leg uit dat ten oosten van de vulkanische zone geen magma opstijgt richting het aardoppervlak.

Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Gebruik bron 2 en kaartblad 170-171.

De foto's in bron 2 zijn, in willekeurige volgorde, van de bergen Aoraki/Mount Cook, Ruapehu en Taranaki/Mount Egmont.

- 2p **12** Welke foto (a, b of c) is van de berg Aoraki/Mount Cook? Geef een argument voor je keuze.

Gebruik kaartblad 216.

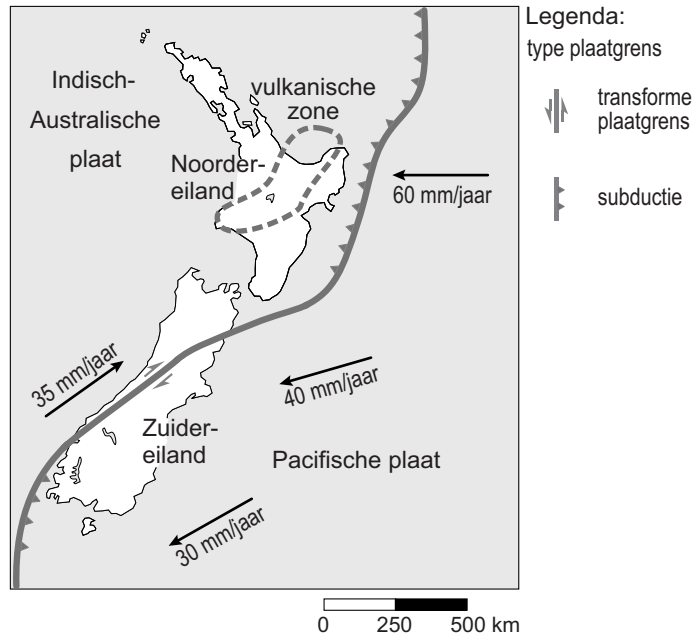
Nieuw-Zeeland maakt deel uit van de 'ring van vuur'. Dit is een zone rondom de Grote Oceaan waar veel subductie plaatsvindt. De kaarten 216A tot en met D geven elk een aanwijzing voor het optreden van subductie in de 'ring van vuur'.

- 3p **13** Neem de letters A tot en met D over op je antwoordblad. Schrijf achter elke letter een aanwijzing die de betreffende atlaskaart geeft voor het optreden van subductie in de 'ring van vuur'.

Opgave 3 – Schuivende platen in Nieuw-Zeeland

bron 1

Platentektoniek in en rondom Nieuw-Zeeland

vrij naar: www.gns.cri.nz

bron 2

Drie bergen in Nieuw-Zeeland

foto a

foto b

foto c

*bron foto a: www.newzealandphoto.info
bron foto b: <http://commons.wikipedia.com>
bron foto c: www.waymarking.com*

Opgave 4 – Cappadocië

Bestudeer bron 1 uit het bronnenboekje die bij deze opgave hoort.

In het midden van Turkije ligt de regio Cappadocië. Miljoenen jaren geleden was hier sprake van actief vulkanisme, waarbij een 150 meter dikke laag van vulkanische gesteenten werd gevormd. In deze gesteenten is vooral door erosie een kenmerkend landschap ontstaan van pilaren of 'schoorstenen' (zie bron 1). Deze schoorstenen bestaan onder andere uit lagen van tufsteen (aan elkaar gekitte vulkanische as) en lava.

Gebruik bron 1.

De gesteenten waaruit de pilaren of 'schoorstenen' bestaan, zijn niet allemaal even hard.

- 1p 14 Welk van de gesteenten a, b of c is het zachtst?

Cappadocië kent een steppeklimaat en is één van de droogste delen van Turkije. Toch vindt er veel erosie door stromend water plaats. Dit wordt onder andere veroorzaakt door het zachte gesteente en het aanwezige reliëf.

- 2p 15 Geef nog twee oorzaken die bijdragen aan de erosie door stromend water in Cappadocië.

Gebruik kaartblad 222.

In het binnenland van Turkije komt naast het BS-klimaat nog een ander klimaat uit de indeling van Köppen voor. Het gebied waar dit klimaat voorkomt, ontvangt meer neerslag dan Cappadocië.

- 2p 16 Geef aan
- welk klimaat uit de indeling van Köppen nog meer in het binnenland van Turkije voorkomt;
 - waardoor in het gebied waar dit klimaat voorkomt meer neerslag valt dan in Cappadocië.

Gebruik de atlas.

Hieronder staan twee stellingen die betrekking hebben op Cappadocië.

stelling 1: Cappadocië is binnen Turkije één van de meest kwetsbare gebieden voor verwoestijning.

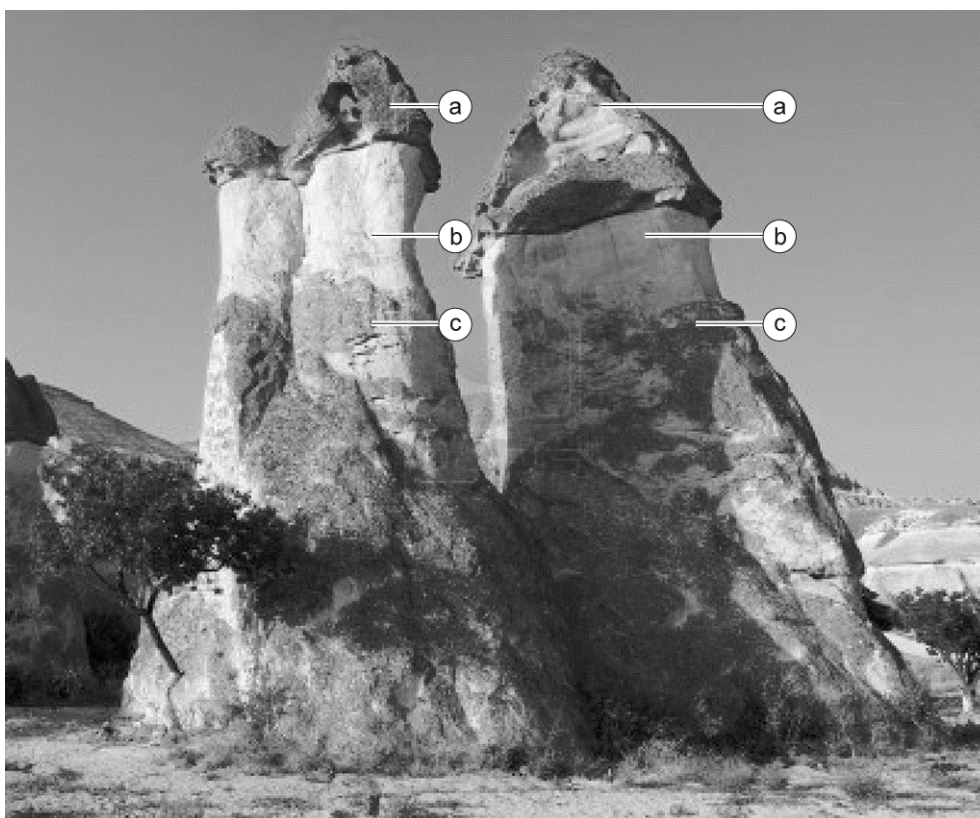
stelling 2: In Cappadocië is het in januari zo koud dat er sneeuw kan blijven liggen.

- 2p 17 Neem de cijfers 1 en 2 over op je antwoordblad.
Geef achter elk cijfer aan
- of de stelling juist of onjuist is;
 - welke atlaskaart het meest geschikt is om dit aan te tonen.

Opgave 4 – Cappadocië

bron 1

‘Schoorstenen’ in Cappadocië

bron: <http://us.123rf.com>

Opgave 5 – Klimaatverschillen

Gebruik de atlas.

Behalve het tropisch regenwoudklimaat (Af) komen in Indonesië nog twee klimaten voor.

- 2p **18** Geef aan
- welke twee klimaten dat zijn;
 - wat voor elk van deze twee klimaten de oorzaak is van de aanwezigheid van dat klimaat in Indonesië.

Gebruik atlaskaart 218D.

- 3p **19** Welk deel van Indonesië (kies uit: Kalimantan, Sumatra of Timor) ontvangt in de maand juli de meeste uren zon?
Leg met behulp van het begrip luchtdruk uit dat dit deel van Indonesië in juli de meeste uren zon ontvangt.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Gebruik atlaskaart 156A.

Op het eiland Sumatra valt in de maand juli in Medan gemiddeld veel minder neerslag dan in Padang. Dit verschil ontstaat door een combinatie van twee oorzaken.

- 2p **20** Welke twee oorzaken zijn dit?

Gebruik atlaskaart 156A.

Het spreidingspatroon van de neerslag op Kalimantan verschilt met dat op Sumatra.

- 2p **21** Beschrijf dit verschil in het spreidingspatroon.
Geef de oorzaak voor dit verschil.

Opgave 6 – Migranten in Zuid-Sumatra

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Gebruik de atlas.

Het grootste deel van de migranten die naar Lampung kwamen, is afkomstig van Java.

- 2p **22** Geef aan
- met welk begrip de toenemende invloed van de Javaanse cultuur in de buitengewesten wordt aangeduid;
 - welk percentage van de bevolking van Lampung in 2006 volgens de atlas bestond uit transmigranten.

Gebruik bron 1.

Er zijn vier vormen van migratie mogelijk:

- ruraal → ruraal
- ruraal → urbaan
- urbaan → ruraal
- urbaan → urbaan

- 2p **23** Neem de letters a en b van onderstaande zinnen over op je antwoordblad. Schrijf achter elke letter de juiste vorm van migratie.
- a de binnenlandse migratie die in Indonesië het meest voorkomt;
- b de binnenlandse migratie van de Balinezen naar Lampung.

Gebruik de atlas.

Steeds meer migranten in het deelgebied Lampung vinden werk bij commerciële agrarische bedrijven die produceren voor de binnenlandse markt.

- 1p **24** Geef de reden waarom op Sumatra juist het deelgebied Lampung geschikt is voor commerciële agrarische bedrijven die produceren voor de binnenlandse markt.

Gebruik bron 2 en de atlas.

- 2p **25** Geef aan
- om welke reden de onvrede van de oorspronkelijke bewoners van Lampung zich vooral op één groep transmigranten richt;
 - vanuit welke twee geografische dimensies er vooral sprake is van spanningen tussen de oorspronkelijke bewoners en deze groep transmigranten.

Opgave 6 – Migranten in Zuid-Sumatra

bron 1

Het deelgebied Lampung

Lampung is een deelgebied in het zuiden van het eiland Sumatra. Er wonen ruim 7.500.000 mensen in een gebied dat ongeveer zo groot is als Nederland. Driekwart van de bevolking stamt af van migranten uit Java, Madura en Bali. De oorspronkelijke bevolking van Lampung vormt nu een minderheid. Al vanaf het eerste begin zijn er spanningen tussen de oorspronkelijke bevolking en de nieuwe bewoners. Vooral de migranten uit Bali, die hun agrarische bestaan op Bali verruilden voor het werk op grote commerciële landbouwbedrijven in Lampung, zijn het doelwit van de oorspronkelijke bewoners.

bron: Cito

bron 2

Oorspronkelijke bevolking van Lampung wil 'de Balinezen' weg hebben

Op 29 en 30 oktober 2012 waren er ernstige ongeregeldheden in het dorp Balinuraga in de meest zuidoostelijke punt van het deelgebied Lampung. Er vielen twaalf doden, tientallen gewonden en tientallen huizen werden verwoest.

Een groep oorspronkelijke bewoners van Lampung is van mening dat de Balinese transmigranten in Balinuraga moeten worden gedwongen te verhuizen naar verder weg gelegen gebieden.

Deskundigen geven aan dat de spanningen te maken hebben met het feit dat de transmigranten vaak economisch succesvoller zijn dan de oorspronkelijke bewoners van Lampung. Vanuit de oorspronkelijke bewoners worden echter vaak andere verschillen aangegrepen om de onvrede te uiten.

vrij naar: Jakarta Post, 6 november 2012

Opgave 7 – Water in Rotterdam

Bestudeer bron 1 uit het bronnenboekje die bij deze opgave hoort.

Klimaatverandering leidt in Nederland de komende eeuw tot veranderingen in de neerslag. Deze veranderingen zijn in de winter anders dan in de zomer.

- 2p **26** Welk effect heeft klimaatverandering in Nederland de komende eeuw op
- de neerslaghoeveelheid in de winter?
 - de aard van de neerslag in de zomer?

Gebruik kaartblad 26-27.

Rotterdam ligt in de benedenloop van de grote rivieren. Zonder maatregelen kan een zware storm op de Noordzee tot overstromingen leiden in de benedenloop van de grote rivieren.

- 2p **27** Beschrijf hoe (zonder maatregelen) een zware storm op de Noordzee tot overstromingen kan leiden in de benedenloop van de grote rivieren.

De uitbreiding van steden als Rotterdam, Schiedam en Vlaardingen en de aanleg van het kassencomplex in het Westland hebben bijgedragen aan een hogere kans op wateroverlast na hevige regenval.

- 2p **28** Leg dit uit.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Gebruik bron 1.

De gemeente Rotterdam wil meer groene daken aanbrengen onder andere om het overstromingsrisico in de stad te verminderen.

- 2p **29** Leg uit dat groene daken bijdragen aan het verminderen van het overstromingsrisico in de stad.
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten.

Opgave 7 – Water in Rotterdam

bron 1

Groene daken in Rotterdam

Groene daken zijn platte of hellende daken met begroeiing die bestaat uit vetplantjes, kruiden, mos of gras. Soms worden ook struiken en bomen gebruikt. In noordelijke landen worden groene daken gebruikt als isolatie tegen de kou, in zuidelijke landen als verkoeling tegen de hitte. Ook Rotterdam ziet nu de voordelen van het plaatsen van groene daken. Zelf geeft de gemeente het goede voorbeeld door gemeentelijke gebouwen te voorzien van een groen dak.

vrij naar: <http://feitenfictie.deltares.nl>

Opgave 8 – Amsterdam Steigereiland

Bestudeer de bronnen 1 en 2 uit het bronnenboekje die bij deze opgave horen.

Steigereiland maakt onderdeel uit van de jonge wijk IJburg in Amsterdam. Steigereiland wordt gekenmerkt door relatief veel koopwoningen. Er zijn veel zelfbouwkavels en verschillende vormen van 'drijvende' woningen.

Gebruik bron 2.

- 3p **30** Welk Amsterdams stadsdeel (Centrum, Zuid of Oost) heeft de laagste gemiddelde woningbezetting?
Beredeneer met behulp van bron 2 waarom in dit stadsdeel de gemiddelde woningbezetting het laagst is.

Gebruik de bronnen 1 en 2.

Net als in andere steden in Nederland is de gemiddelde woningbezetting in Amsterdam de laatste eeuw gedaald (tot 1,98 in 2011). De gemiddelde woningbezetting in Steigereiland wijkt af van het gemiddelde van Amsterdam.

- 2p **31** Geef aan
- waardoor de gemiddelde woningbezetting in Nederlandse steden de laatste eeuw is gedaald;
 - waarom de gemiddelde woningbezetting in Steigereiland afwijkt van het gemiddelde van Amsterdam.

Gebruik bron 1.

Bij de opzet van Steigereiland is rekening gehouden met de subjectieve veiligheid van bewoners.

- 1p **32** Op welke manier is daar rekening mee gehouden?

Gebruik kaartblad 26.

Steigereiland maakt deel uit van de nieuwbouwwijk IJburg.

- 2p **33** Beredeneer of deze locatie voor een nieuwbouwwijk past in het huidige overheidsbeleid ten aanzien van het wonen in grote steden.

Opgave 8 – Amsterdam Steigereiland

bron 1

Impressie van Steigereiland, een buurt in de nieuwbouwwijk IJburg in Stadsdeel Oost, Amsterdam

bron: www.vesteda.com

bron 2

Enkele gegevens van stadsdelen in Amsterdam en van Steigereiland dat deel uitmaakt van stadsdeel Oost (2011)

	stadsdeel Centrum	stadsdeel Zuid	stadsdeel Oost	Steigereiland
aantal woningen met:				
- 1 of 2 kamer(s)	26.498	18.120	16.458	
- 3 kamers	14.541	28.267	22.393	
- 4 kamers	5.748	17.890	11.968	
- 5 kamers of meer	2.778	12.395	6.672	
woningen naar eigendom:				
- eigenaar = bewoner	14.649	21.219	16.079	578
- sociale huursector	15.733	23.552	30.248	225
- particuliere / vrije huursector	19.183	31.901	11.164	176
gemiddelde woningbezetting				2,58
gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden	€ 34.200	€ 35.400	€ 31.500	€ 42.900

bron: www.os.amsterdam.nl

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.